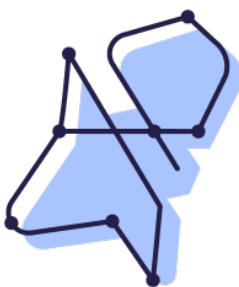

Advies

Digitale sector neemt meer verantwoordelijkheid

Aanleiding

Nederland kampt met grote uitdagingen op onder meer het gebied van wonen, energie, stikstof, onderwijs- en zorgtekorten, terwijl ook de vergrijzing en geopolitieke veranderingen vragen om een heldere koers. Digitalisering is essentieel om deze transitie te ondersteunen. Daarnaast zijn in de geopolitieke context van 2025 een robuuste vitale infrastructuur en digitale autonomie onmisbaar voor onze nationale veiligheid, waarbij de digitale sector een sleutelrol vervult. De verantwoordelijkheid hiervoor rust niet alleen bij de overheid: bedrijven, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen moeten nauw samenwerken om de uitdagingen aan te gaan. Alleen dan zullen we in staat zijn onze welvaart en veiligheid duurzaam te waarborgen.

Met deze handreiking biedt NLdigital een toenadering vanuit de markt om de digitalisering van de overheid op alle lagen te versnellen. Het is daarmee een aanvulling op de kernpunten van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS) van staatssecretaris Szabó en op de initiatieven zoals beschreven in 'Ons Digitaal Fundament'. Wij nemen als NLdigital het voortouw om een stevigere publiek-private samenwerking te faciliteren, zodat de ambities in de NDS daadwerkelijk - en met vaart - gerealiseerd kunnen worden.

Waarom moet het anders?

De digitale transformatie waar Nederland voor staat, is complex. Cyberdreigingen nemen toe. Snel evoluerende innovaties zoals AI, quantum en cloud bieden grote kansen en vragen om continue aanpassing, terwijl wet- en regelgeving zoals de AVG en NIS2 balans moeten brengen tussen innovatie en bescherming. De digitale toegankelijkheid wordt steeds beter, maar nog lang niet iedereen komt mee. Vertrouwen en ethiek in data- en technologiegebruik vragen om transparante afspraken en gezamenlijke standaarden. Op al deze thema's ligt er een gezamenlijke verantwoordelijkheid bij de overheid en de digitale sector voor het realiseren van een strategische en duurzame aanpak.

Wat moet er gebeuren?

Een goede samenwerking tussen de overheidslagen, overheid en markt en marktpartijen onderling is een randvoorwaarde voor toekomstbestendige digitalisering waarbij de burger centraal staat. De overheid moet het tempo en de richting bepalen, maar kan dit niet alleen. Ze heeft de kennis, ervaring, innovatiekracht en schaalbaarheid van de markt nodig om alle ambities waar te maken. We staan helaas nog ver van dit ideaalbeeld af.

Burgers en bedrijven centraal

Digitalisering is geen doel op zich, maar een middel om de overheid efficiënter, toegankelijker en responsiever te maken. Als we écht burgers en bedrijven centraal willen zetten, moeten we voortdurend innoveren en die innovaties direct vertalen naar de praktijk. Dit vergt niet alleen technische kennis, maar ook een mentaliteitsverandering binnen de overheid: minder planvorming en experimenten, meer concrete toepassingen die de kwaliteit van leven en werken voor burgers verbeteren. Een digitalisering van het Huis van Thorbecke kan dit proces versnellen. Dat vereist een structurele en collectieve aanpak naar Deens model, waarbij alle bestuurslagen naadloos samenwerken en digitale dienstverlening volledig inspeelt op de behoeften van burgers en bedrijven.

Gezamenlijke digitale infrastructuur

Dit Huis van Thorbecke, de ruggengraat van ons openbaar bestuur, is vooralsnog onvoldoende voorbereid op de digitale realiteit. Burgers en bedrijven verwachten een samenhangende en efficiënte overheid, maar in de praktijk werken de verschillende bestuurslagen langs elkaar heen, wat leidt tot versnippering en trage besluitvorming. Dit gebrek aan coördinatie resulteert in administratieve lasten, onnodige kosten en een overheid die haar belofte van digitale dienstverlening niet altijd waarmaakt. Door een gezamenlijke digitale basisinfrastructuur en interoperabele systemen te ontwikkelen en het gebruik daarvan te verplichten, kunnen overheden sneller schakelen en hun publieke dienstverlening verbeteren.

Betere samenwerking

De samenwerking tussen overheid en markt moet beter. De overheid worstelt met opdrachtgeverschap en dat heeft in het verleden gezorgd voor lapmiddelen in plaats van duurzame hervormingen. Marktpartijen leverden tijdelijke oplossingen, terwijl structurele vernieuwing uitbleef. De overheid bouwt met grote aantallen eigen en ingehuurd IT'ers ook veel zelf, zonder daarbij veel oog te hebben voor het ecosysteem van overheidsorganisaties waarmee samengewerkt moet worden. De wet DBA, de Roemernorm en de grote tekorten op de IT arbeidsmarkt staan hiermee op gespannen voet. De NDS biedt een unieke kans om dit patroon te doorbreken met duidelijke richtlijnen en gezamenlijke initiatieven. Een beter georganiseerde overheid, die op strategisch niveau samenwerkt met markt en kennisinstellingen, kan innovatie aanjagen en digitale infrastructuren bouwen die schaalbaar, veilig en toekomstbestendig zijn. Daarnaast benut de markt haar potentieel onvoldoende door een gebrek aan onderlinge samenwerking. Competitiedruk, strikte regelgeving en complexe of tijdrovende aanbestedingsprocessen maken dat marktpartijen elkaar eerder beconcurreren dan versterken. In het licht van de geopolitieke ontwikkelingen, doet NLdigital ook een handreiking om samen met de overheid te onderzoeken op welke manier onze digitale soevereiniteit in samenwerking met de markt het best en snelst kan worden gerealiseerd. De NDS kan hiervoor niet alleen de kaders bieden, maar ook prikkels creëren die samenwerking lonend maken en innovatie versnellen.

Hoe gaan we dat doen?

Er is al veel in gang gezet. Te denken valt aan de twee eerdere Nationale Digitaliseringsstrategieën, de Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren van de vorige staatssecretaris voor Digitalisering en het rapport 'Informatiehuishouding, de postkoets met hulpmotor' van de regeringscommissaris Informatiehuishouding. NLdigital onderschrijft deze initiatieven en pleit ervoor om hierop voort te bouwen in plaats van opnieuw het wiel uit te vinden. Dus nu is het tijd voor actie! De NDS kan fungeren als een katalysator voor samenwerking en vertrouwen tussen en binnen overheid en markt. Daartoe doet NLdigital de volgende aanbevelingen:

1. Realiseer een fundamentele cultuuromslag voor samenhangende digitale dienstverlening.

Doorbreek de verkokering binnen het Huis van Thorbecke door standaarden en bouwstenen voor alle bestuurslagen vast te stellen, bijvoorbeeld voor digitale identiteit en data-uitwisseling. Richt de digitale overheid vervolgens in alsof deze als één geheel opereert, zoals burgers en bedrijven mogen verwachten. Zet nu de stap naar één centraal digitaal overheidsloket conform het Deense model. Laat alle bestuurslagen structureel en inclusief samenwerken en maak burgers en bedrijven het vertrekpunt in de ontwerpfase om innovatie optimaal te laten aansluiten op de maatschappelijke behoefte.

2. Hervorm het inkoopstelsel en de aanbestedingsregels om innovatie en samenwerking te belonen.

Geef duidelijke richtlijnen en randvoorwaarden voor digitale projecten ('wat') en laat marktpartijen de uitvoering vormgeven op basis van hun expertise ('hoe'). Laat de overheid zich steviger professionaliseren in kaderstelling en goed opdrachtgeverschap, in plaats van zelf met de markt te concurreren in uitvoerende IT-rollen onder het mom van 'minder afhankelijkheid van de markt'. Zorg dat zowel publieke als private partijen hierbij brede verantwoordelijkheid nemen, niet alleen financieel maar ook ethisch en sociaal. Maak afspraken over wie de kosten op zich neemt als er niet geleverd wordt. Stimuleer met richtlijnen vanuit de NDS de innovatie en samenwerking door aanbestedingsprocedures te richten op langetermijnwaarde en strategisch partnerschap om zo onze digitale soevereiniteit te verstevigen. Beloon marktpartijen die met duurzame, toekomstbestendige oplossingen komen in plaats van enkel voor de laagste prijs te gaan. Verplicht bij grote digitaliseringsprojecten samenwerking in marktconsortia, waarin bedrijven en kennisinstellingen complementaire expertise combineren. NLdigital vervult graag een rol in het beter benutten van het volledige potentieel van de markt en het zodoende vergroten van onze eigen nationale veiligheid en autonomie. Veranker deze aanpak in de spelregels, zodat samenwerking en innovatie structureel worden bevorderd en de overheid profiteert van hoogwaardige digitale diensten. Benut best practices en succesvolle digitale projecten als voorbeeld voor een geslaagde implementatie.

3. Geef een (al bestaande) adviescommissie of Digital Board doorzettingskracht en mandaat en laat deze de markt actief consulteren

Betrek markt en kennisinstellingen bij het richting geven aan digitaliseringsbeleid, waarbij Europese initiatieven het logische vertrekpunt zijn. Om te voorkomen dat er een nieuw adviesorgaan in het leven geroepen wordt; sluit aan bij wat al bestaat. Geef zo'n orgaan heldere bevoegdheden en voldoende doorzettingsmacht om standaardisatie af te dwingen. Dit repareert de versnippering die digitalisering jarenlang heeft vertraagd. Zonder verplichte richtlijnen blijven overheidsorganisaties en marktpartijen eigen standaarden hanteren, wat leidt tot inefficiëntie en extra kosten. Handhaving en sancties zijn essentieel om hier verandering in te brengen. Daarnaast zou dit orgaan een rol moeten hebben in het stimuleren van kennisdeling binnen de overheid om zo beter gebruik te maken van wat er al is en goed werkt, in plaats van steeds alles zelf te willen bedenken. Op deze manier wordt door slimmer gebruik te maken van wat al bestaat een stevig fundament gelegd om overheidsdigitalisering efficiënter, consistentener en innovatiever te maken.

Tot slot

Nederland moet in beweging blijven om niet achterop te raken in de digitalisering van de (Europese) samenleving. NLdigital roept overheid en markt op om steviger samen te werken aan een digitale transitie die duurzaam, wendbaar en toekomstbestendig is. De sleutel voor een succesvolle Nationale Digitaliseringsstrategie ligt in een gedeelde verantwoordelijkheid van overheid en markt. Graag neemt NLdigital het initiatief om samen met u een versterkte publiek-private samenwerking vast te leggen in een convenant met gezamenlijke afspraken en acties. De voortgang hierop laten we bewaken door de eerder genoemde digitale adviescommissie.